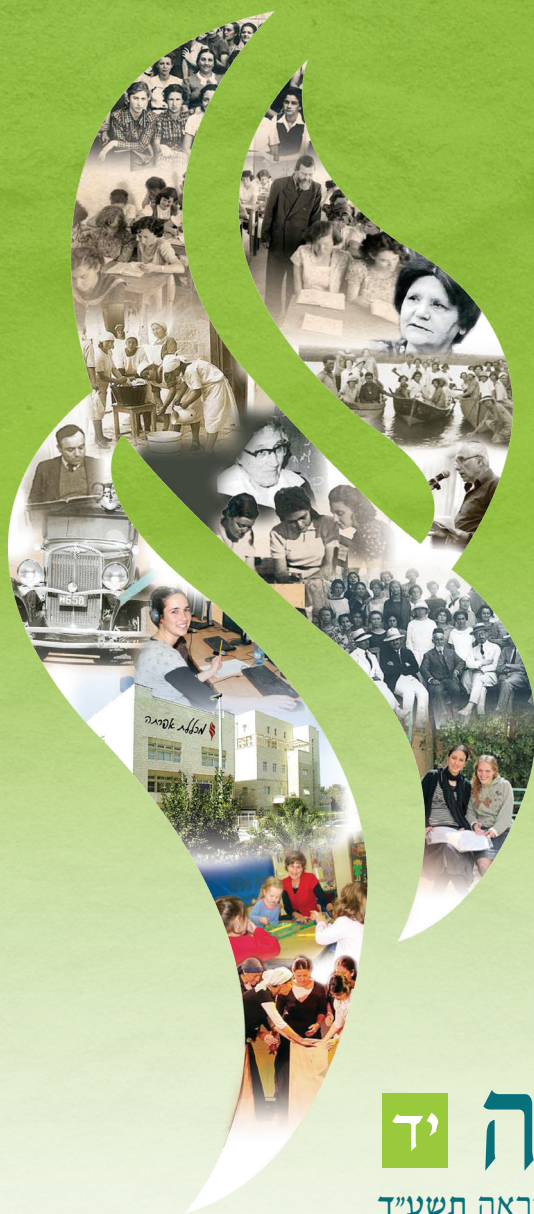

תלמיד מתחפש,
מורה מחפש —

מסה קצרה
על תחפושות
ועל חינוך
ישראל רוזנסון

תדפיס מתוך:

יד דרך אפרתה

ביטאון המכללה בנושאי חינוך והוראה תשע"ד

המכללה האקדמית לחינוך
תשעים שנות הכשרת מורים

הוצאת אפרתה

מיסודה של מכללת אפרתה

אמונה־אפרתה - המכללה האקדמית לחינוך ולאמנויות

מסת"ב: 6-13-7234-965-978

כל הזכויות שמורות להוצאת אפרתה
מיסודה של מכללת אפרתה,

רח' בן יפונה 17

ת"ד 10263 ירושלים 9110201

טל' 02-6717744, פקס' 02-6738660

דוא"ל efrata@macam.ac.il

עיצוב והפקה: **שילה • ברכץ** בית אל
טל' 02-9973875, פקס' 02-9971022, shilo_b@netvision.net.il

תוכן העניינים

9	פתח דבר
13	ציון עוקשי תפילת קבע ממוסדת – דרך חינוכית המעצבת אומה
33	אסתי בן מנחם-תאומים ללמוד תורה ביחידות או ללמוד תורה בחברותא? בחינת השאלה בטקסטים של חכמי ישראל במהלך הדורות
49	נגה בינג 'חנוך לנער על פי דרכו' – עיון בהגותו של האדמו"ר מסלונים
75	ישראל רוזנסון תלמיד מתחפש, מורה מחפש – מסה קצרה על תחפושות ועל חינוך
83	יוסי שפנייר עטרה של חינוך בצפונה של ירושלים בימים של טרום מדינה סיפורה של לאה גולוביצקי, מורה ומחנכת בעטרות
103	נעמה קידר-לוי מעורבות הספרייה בתהליך החינוכי-לימודי במכללה
121	אביבה סטניסלבסקי הזמר העברי ככלי לחוויה בחינוך
141	דסי שטיינר מדע בסיפורי ילדים או: קוץ נוסף בקוצים של פודי הקיפוד
157	מאירה פיין ז"ל ציורים של ילדים להורים גרושים
169	אביגיל פרידמן מה בין אווירת כיתה ללמידה?
193	ירון זילברשטיין השעה הפרטנית בבתי הספר במדינת ישראל ויצירת 'מעגל הערכה' – המורה כמעריך וכמועריך
203	לין גנסר ופול שרל-פוקס קשיים בהערכת תפקוד קוגניטיבי-חינוכי של תלמידים מהעדה האתיופית
217	אילנה כלב-ברקוביץ תכנית להכשרת מורים אל מול אתגרי השעה חינוך על-יסודי – מיפוי צרכים ודרכי התמודדות
235	אילנה כלב-ברקוביץ התמודדות עם בעיות משמעת – ציר מרכזי בעבודת ההוראה

עריכה לשונית
ד"ר סיגלית רוזמריין
חנה פורטגנג
מזכירת המערכת
שלומית זמיר

רשימת המחברים המשתתפים בקובץ

מכללת אפרתה	ד"ר אסתי בן מנחם-תאומים
אוניברסיטת בן-גוריון	נגה בינג
מכללת אפרתה	ד"ר אילנה כלב-ברקוביץ
מכללת אפרתה	ד"ר ליין גנסר
מכללת חמדת-הדרום	ד"ר ירון זילברשטיין
מכללת אפרתה	ד"ר אביבה סטניסלבסקי
מכללת אפרתה	ד"ר ציון עוקשי
מכללת אפרתה	מאירה פיין ז"ל
מכללת אפרתה	ד"ר אביגיל פרידמן
מכללת אפרתה	נעמה קידר-לוי
מכללת אפרתה	פרופ' ישראל רוזנסון
מכללת אפרתה	דסי שטיינר
מכללת אפרתה	ד"ר יוסי שפנייר
מכללת אפרתה	ד"ר פול שרל-פוקס

תלמיד מתחפש, מורה מחפש – מסה קצרה על תחפושות ועל חינוך

ישראל רוזנסון

עיון בסוגיית 'מהי תחפושת?' – דלית מאן דפליג על היותה פילוסופית – צומח מתוך הספרות לסוגיה, ומיכאיל בכטין הוא שעמד על עצמתו הספרותית של הקרנבל ועל הפוטנציאל הפילוסופי הנגזר ממנו.¹ חיי האדם – על רוב תלאויותיהם – מובילים בכמיהתם למעט שלווה ורוגע דווקא למצטייר כהיפוך הגמור של חיי השגרה, ומסתבר כי נפש האדם חותרת לנגזר מתחפושות ומקרנבלים, ומובעת באמצעות מה שנראה כתשליל שלה. והדברים אינם מתבטאים רק בתפיסת הקרנבל והתחפושת כצינור טקסי המנקז שאיפות כמוסות ומוציאן לאור ברשות הרבים; מאפשר להמשיך לחיות בתחושה ש'עשינו את זה'; אלא גם באפשרות לשחרר ביקורת חברתית ששגרת התקינות הפוליטית כולאת בתוכה.

הדוגמה היהודית הפשוטה לקרנבל כזה כרוכה כמובן בעסקי פורים, הגם שאת ביטוייה של התחפושת נגלה בהקשרים רבים נוספים.² נדמה שהחינוך, בהיזקקו לתחפושת, מעורר את שאלת מהותה במלוא העצמה: האם נכון שחינוך, המתבסס על חתירה עקרונית לאמת, ישתמש בתחפושת המבוססת בעצם על היפוך האמת, על התחזות למה שאינו אתה? האם חינוך, הנשען בהכרח על סדר – בהעברה מסודרת של מורשת הדורות, יאפשר בה בעת גם הבניה של אי-סדר, של שבירת נורמות במקום ביסוסן? משמעות ההתחזות ושבירת הנורמות היא אימוץ מעמד שאיננו שלך! ובהבנה שכך הוא, מיהו המתחפש – המחנך או התלמיד? ובאלו נסיבות?

1. לענייננו חשוב הצימוד של 'מלך-לץ' וההיפוך הנגזר ממנו, העומד בבסיס הקרנבל אצל בכטין. ראו: רמון, 2007, עמ' 333.

2. אהובה בלקין יישמה את גישתו של בכטין בעניין ה'פורים שפיל': "ראינו שהשיח על הקרנבל, כפי שהוא בא לידי ביטוי ברעיונותיו של בכטין, העתיק את החשיפה הגופנית, ההתחפושות, הפרודיה והעורך לשדה החברתי בשיטה סימבולית" (בלקין, תשס"ג, עמ' 241). ובנגיעה בפרטים: תופעת החגיגה מאופיינת בשניות: דחיית הסדר החברתי מלווה בהתחדשותו. מן הצד האחד, התעלמות מהמבנה ההיררכי וביטול מערכת הנורמות והנימוסים קשורה באי-השוויון החברתי והיא לעתים חתרנית, מערערת ומייצגת ביקורת קיצונית. מן הצד האחר, באמצעות שחרור האנרגיה המודחקת, הבעת התרעומת ודרך ההוללות, מושגת בחגיגה התחדשות הסדר והיטמעות הפרט בו, שכן במצב הלימינאלי איבוד זמני של הגבולות נוטה להגדיר את הסדר החברתי מחדש. הפרת הסדר, הפגיעה והחילול אינם רק מותרים, הם גם נדרשים למטרה שבסופה פיוס (שם, עמ' 240).

להלן נביא שלוש דוגמאות מהספרות, מתקופות שונות, לזיקה שבין תחפושות למעשה החינוך; הראשונה לקוחה ממעמדו של 'רב פורים' בוולוז'ין, השנייה – מספרו של הרב חיים סבתו בואי הרוח, והשלישית, החורגת לגמרי מענייני פורים כפשוטם, מסיפור של יאנוש קורצ'ק. ניתוח דוגמאות אלו עשוי לשפוך אור על משמעות התחפושת ועל סמליותה בתהליך החינוכי.

תלמיד מתחפש – רב פורים

לא כאן המקום לנתח את מקומו של 'רב פורים' במכלול הגדול של מנהגי פורים במגוון הקשריהם התרבותיים. נציין רק כי גם אם לא הכול הסכימו למנהג המיוחד, מסגרת זו התייצבה דווקא במחוזות תורניים מובהקים שיחסם ללימוד התורה נודע ברצינותו המופלגת; למשל בשיבות ליטא היו מי שהובילו את המצב הזה לקיצוניות יתרה; ולא עוד אלא שההיתר ההלכתי ל'רב פורים' – ולא כאן המקום לברר את דעת החולקים – מאפשר פרצה בחומת הסדרים הנוקשים של הלימוד שבעדה זורמות המחשבות האסורות בשאר ימות השנה.

כאמור, ענייננו כאן איננו מוסב לבירור היסטורי פשוט אלא לבחינת מצב פדגוגי מסוים המייצג לכאורה היפוך מוחלט של היוצרות. אשר על כן נדגים אותו בסיפור רווח על הנהגתו של רבי חיים מוולוז'ין:

מספרים שאת הנוהג של בחירת 'רב של פורים' הנהיג ר' חיים בשיבה בימיו... תלמיד זה [= רב פורים] שנבחר על פי גדלותו בתורה ומהות כשרונותיו, היו כל בני הישיבה מכתירים אותו בתואר 'רבינו', לא לפני שקיבל כתב רבנות כתוב חתום לפי רוח היום. הרב היה דורש ברבים מענייני דיומא, תוך שהוא מחקה את רבו במעשיו ובדיבורו, היה גם מעלה ברמזים מחוכמים את השגותיו על סדרי וענייני הישיבה. ר' חיים ברוב ענוותנותו היה יושב מן הצד כאחד התלמידים, מתבונן בו ובמעשיו, ובוחן בהזדמנות זו את מעשיו ואת הנהגותיו שלו, האם ימצא בהם פסול או חסרון כל שהוא, האם יש מקום לביקורת אם לאו. הרב של פורים היה לו לר' חיים כמין 'ראי', דרכו היה מביט על עצמו ובודק ומבקר את הסדרים והתקנות שהנהיג בשיבה.³

גם אם המציאות ההיסטורית הייתה אחרת, ככל הנראה,⁴ יש לסיפור עצמה משלו. קשה למצוא דוגמה כה מוצלחת לכוחו החינוכי של האפקט הפרודי המקופל בתחפושת.

3. אליאך, תשנ"א, עמ' 201.

4. שטמפר ער לצמיחתו של הסיפור בוולוז'ין אך מסתייג מההיסטוריות שלו (שטמפר, תשס"ה, עמ' 165-166).

התלמיד המתחפש ל'רבנו' מחקה אותו ככל יכולתו, בהבלטה מסוימת של חולשותיו, לדעת התלמידים. מבחינה אובייקטיבית התחפושת היא שקר - התלמיד איננו 'רבנו'; אך כה אמתי הוא השקר עד שמציף את הבעיות האמתיות לחלוטין המלוות את שולי העשייה החינוכית ומאיימות לחדור ללבה. התלמיד, שנגזר עליו בתוקף הסדרים להיות מתחנך, הופך בהיתר לשעה שניתן לו להיות מחנך, המחנך של מחנכו. דוק, נוצר כאן דרשיח מסוג מיוחד. לא שיח מתמיד ורצוף, שאיננו אפשרי בעולם הנשען על סמכות רוחנית מוחלטת, אלא שיח המוגבל לרגע של היפוך מצבי, המאפשר העלאת טענות שכנגד. ענוות המחנך היא המאפשרת מפגש פורה מסוג זה, המתרחש מפורים לפורים. ועם זאת כל נטעה: מבחינה עקרונית מדובר כאן בתחפושת המובנית במעין קרנבל לכל דבר ועניין, ויעיד על כך הניסיון לשמר מנגנונים של בקרה (נבחר התלמיד הגדול בתורה! לכאורה בחקו את הרב הוא נצמד לתורתו), שאם לא יישמרו - יעלה החשש מאנרכיה.

התחפושת המוצלחת - 'אין תחפושת'

בקטע מרגש בבואי הרוח של הרב חיים סבתו, ששזורה בו מערכת שלמה של שיפוטיות חינוכיים, מספר המחבר על פורים של ילדות. צץ ועולה זיכרון התחפושת לפורים, מחויבת המציאות בכל מסגרת חינוכית יהודית בגילאים המתאימים, והיא המשווה לפורים את העליזות הנדרשת; אם פורים בא לעולם כדי לזכור את ההיסטוריה בדרך של 'הפוך הוא', הרי שהתחפושת משמשת סוכן זיכרון יעיל במיוחד. והנה, מתברר שלתחפושת יש גם פוטנציאל ערכי שאיננו קשור לתפקידה המקורי כזכר לאירועי המן הרשע. לעולים החדשים ממצרים שהשתכנו בשכונת 'קריית היובל' בירושלים ('בית מזמיל', כפי שכונתה בסוף שנות ה-50 ובתחילת שנות ה-60 של המאה ה-20), העמידה התחפושת לילדים אתגר כלכלי לא-פשוט. על רקע הקושי יצאה ההתחפושות לדרך, וכשהגיע הרגע ערך הרב לויכטר - מחנך דגול יש לומר - תחרות היתולית מעניינו של יום בין תלמידיו המחופשים:

הרב לויכטר ביקש שילד ילד, לפי התור, ייצא וייכנס, ואנחנו ננחש מי הוא. יעלה ויבוא, אומר הרב לויכטר, ונכנס אדמו"ר חסידי ומסכה על פניו. מי הוא זה? שואל הרב לויכטר. אי אפשר להכיר אותו. מי יודע? כולם מנסים לנחש. ואז האדמו"ר מוריד את המסכה. הו, פולטים כולם בהפתעה, זה איצ'ה! איזו תחפושת נפלאה! ממש אדמו"ר אמיתי!⁵

והנה מתגלים ילדים - ספק מתוך דבקות תמימה באמת, ספק בגין שמץ של אכזריות הטבוע בהם - המקלקלים קצת את השיפוט החינוכי הכרוך בחיזוק חיובי שמציע הרב לויכטר: "אני ניחשתי, צועק ילד שהתחפש לשופט, כי סבא שלו אדמו"ר". אבל למרות

השיפוט המחמיר של ה'שופט', הרב לויכטר איננו נרתע; הוא ממשיך בדרכו: "וכך יצא ילד אחר ילד ונכנסו חגיגית, והרב לויכטר שואל בכל פעם בהפתעה: מי הוא זה ואי זה הוא? וכולם מנסים לנחש". סוף סוף הגיע גם תורו של חיים סבתו הקטן המנסה בכל כוחו לשקם שרידי תחפושת - 'כובע קאובוי' שהתמוסס בגשם של היום ההוא:

אני יושב במקומי, משתתף בחגיגה. תורי מתקרב. אני מתמלא מתח והתרגשות, מתרומם על בהונות רגליי וכוסס את ציפורני ידיי. תורי הגיע. אני יוצא ונכנס ועל ראשי כדור הנייר הרטוב. הרב לויכטר מתבונן בי, מתאמץ מאוד לזהות, ואז הוא אומר מי זה? בשום אופן אינני מצליח לזהות! מי אתה? הוא פונה אלי מבלי לשאול את הילדים. נתמלאתי גאווה ושמחה. אני חיים, עניתי, אבל היום אני קאובוי. הו, אמר הרב לויכטר בהתפעלות: קאובוי. יופי של תחפושת, לא זיהיתי אותך. חזרתי למקומי וישבתי שמח. ואז מקצה הכיתה התרומם הילד שהתחפש לשופט ומחה בקול: מי לא ידע מי זה? והרי אין לו בכלל תחפושת!

שוב שפט השופט הזכור (לטוב? לרע?) מזיהוי האדמו"ר: התחפושת איננה אמיתית! ולא זו בלבד שהיא קלה לניחוש כבמקרה האדמו"ר, היא פשוט אינה תחפושת. ואולי המחנך הוא שהתחפש כאן למי שאינו מזהה את הילד שאינו מחופש? ואולי בתחפושתו התגלה המחנך בדמותו האמתית, המגלה תחפושת אצל ילד שאינו מחופש כדי לשמחו מעט? מסובך? הוא אשר אמרתי, תחפושת היא בעיה פילוסופית שאינה פשוטה, הזקוקה לספרות טובה כדי להביעה.

ואם נמשיך במשחק התחפושות, האדמו"ר, דמות שהיא בעלת דימוי מנהיגותי ידוע, לכאורה, נזקק שיגלו עליו משהו, ומה שקרה אצל האדמו"ר המחופש בסיפורו של סבתו הוא סמל להעמדת צורך בביקורת: האדמו"ר מועמד לביקורת המספר. כוונתנו לצעקת הילד: "סבא שלו אדמו"ר", שחשפה בעצם צד של השתבחות-גאווה העוברת במשפחה, ומתבטאת בילד שבלי משים מתחפש לסבו החשוב. הנה כי כן, אדמו"ר - כל אדמו"ר - נזקק לרב פורים מבין התלמידים; בן דמותו של האדמו"ר הוא הילד המחופש לאדמו"ר, ודמותו של רב פורים מיוצגת כאן באמצעות אחד הילדים שאיננו מגלה רק את חולשותיו שלו אלא גם את חולשות המנהיג.

הטוב מתחפש לרע - בעקבות יאנוש קורצ'ק

את ה'האיש הרע' חיבר יאנוש קורצ'ק באמצע שנות ה-30 של המאה הקודמת. רוחות רעות מאוד כבר נשבו בחללה של אירופה, אבל קורצ'ק האמין שבני אדם הם טובים; ואכן הסיפור שובץ בספר הנושא שם קורצ'קי כל כך: בני האדם הם טובים,⁶ ואופיין בו כסיפור

6. קורצ'ק, תשל"ג, עמ' 28-15.

מסיפוריו שבעל פה. ובאמת חשוב לראות את היצירה כנושאת סממני סיפור עם פשוט (לכאורה), המעמיד הנגדה (לכאורה) של טוב ורע. היה איש, מספר קורצ'ק, ש...כל האנשים חשבוהו לרע. אין איש יודע או זוכר מה היו מעשיו הרעים". הכפר שבו התגורר 'האיש הרע' מצטייר כמסגרת חברתית מוצקה והומוגנית, ובלט בו 'ראש הכפר' המקובל על הכול. ראש הכפר - ובנקודה זו מזכיר הסיפור במקצת את מעשה קמצא ובר קמצא - ארגן משתה ואליז מגיע גם 'האיש הרע', ומכאן המאורעות הולכים ומתגלגלים במהירות:

והנה ניגש אליו ראש הכפר וציווה: 'צא מביתי!'; 'אשלם תמורת המנה שלי' - ענה האיש; 'הואיל ובאתי - הניחני'. 'אין לי צורך בכספך הטמא' - ענה ראש הכפר. 'אל תבייש אותי' - התחנן האיש - 'אשלם לך מחצית הוצאות החגיגה'. 'צא אני אומר, ואת כספך מסור לשדים ולרוחות!'; 'אל תבייש אותי' - התחנן שנית האיש - 'אשא בכל הוצאות החגיגה ואל תגרשני מביתך'. 'צא נבל!'; 'צעק ראש הכפר - האיש לא זו.

קורצ'ק, שהתמודד כל חייו עם מצוקות אנושיות קשות ועם 'חומר אנושי' על גבול הפשע, איננו מקל עם קוראיו, הוא מוביל את הסיפור לרצח. האיש הרע היכה את ראש הכפר, והוא צנח מת. משפטו של האיש הרע התנהל בפשטות רבה: "לא ארבה הפעם במילים" - אמר הקטגור - 'רבים הם העדים. כל אנשי הכפר ראו כי הנאשם רצח את ראש הכפר, שהיה ידוע לכולנו בטוב לבו ובדאגתו הרבה לכפרנו'. "ההפתעה באה מכיוון בלתי-צפוי: זקן מזקני הכפר ששולב בצוות השופטים מגלה באמצעות מבט אל תוך בועת סבון פלאית מראות ההופכים על פיה את תמונת הטוב והרע. דוגמה ל'נהפוך הוא' שהשתקף בבוועה: "הכול הסתכלו בבוועה. ומה ראו? הנה בכפר שלהם - כן זה כפרם..." ; ומה ראו? משוגע שהכול מתאנים לו, "...ויותר מהכול צוחק [מהמשוגע] ראש הכפר..." . וכך הולכים ונחשפים מראות חדשים ומדהימים בבוועה השברירית: ארבעה פרחחים משליכים לנהר שק ובו חתול, וה'איש הרע' מצילו. הוא גם דואג ל'יתומת הכפר' שנוצלה בציניות הגובלת בסדיזם בידי ראש כפר המחופש לטוב, שמאחורי מעטה התחפושת הוא כה מרושע. צוות השופטים קלט סוף-סוף כי בתחפושות עסקינן - תחפושות כאורח חיים; בהבינו כי הטוב התחפש לרע והרע - לטוב, פסק: "הרוצח יצא זכאי. ומאז התחילו אנשי הכפר להתקרב אליו והכירו בו את הטוב וראו בו את היפה שנעלם מעיניהם כל הזמן".

הסיפור הפשטני לכאורה של קורצ'ק מטריד; הוא הבין טוב מאוד שיש רע, ראש הכפר למשל, ובכל זאת פסק כי האנשים הם טובים; גם האמצעי הספרותי שנקט - העמדת רצח כשיא בסיפור - מקשה על שיפוט בנלי של הדמויות. רוצח הוא רוצח! ועם כל זאת הביע את אמונתו בטוב לבם של הבריות. כמחנך (דגול, למותר לציין) היה חשוב לו לזהות את הטוב המתחפש לרע במשך כל השנה ולהסיר את התחפושת.

סיכום

סיכום סדרת אמירות פרדוקסליות על מציאות ועל תחפושת עשוי לתעתע; בלשון שנקטנו לעיל, כיצד נוכל לסכם הרהורים ספורים על תחפושת ועל חינוך כשרובץ החשש שדברי הסיכום עצמם יתחפשו? כל שנוכל לומר הוא שהחיפוש וההתחפשות, שלשונית נגזרים מאותו שורש (בבנייני פיעל והתפעל), קשורים מהותית זה בזה. רבי חיים מוולוז'ין המחפש (לפי הסיפור!) ביקורת של אמת, נזקק לתלמיד המתחפש; הרב לויכטר מחפש את הנזקק לתחפושת בפורים, תחפושת המעניקה מעט אור ושמחה לילד עני, תחפושת היוצרת שוויון; קורצ'ק מחפש את הרגע ואת ההזדמנות להפשיט את תחפושת הרע מהאיש הטוב.

וכך נעים חיייו של המחנך בין הצורך להסיר תחפושת ובין הצורך להלביש תחפושת, בין רבי חיים ליאנוש קורצ'ק ולרב לויכטר.

מסע ברחוב קורצ'ק – במקום חתימה

אני מבקש לסיים מסה אישית מהסוג שהוצג לעיל (ככלות הכול, כל אחד מכיר סיפורים כאלו; בחירת החומר הייתה אישית לחלוטין), בשורות ספורות על המסע שהביא לכתיבת הדברים.

בקריית היובל התחילו לכנות רחובות בשמות די מאוחר; כאן בשכונת העולים האפורה מצא את מקומו יאנוש קורצ'ק. סבתו מספר כי גם מי שהכיר איכשהו את קורצ'ק, דוגמת עסקן פוליטי קטן שמגיע לשכונה בערב בחירות ("הוא גם זוכר את קורצ'ק עוד מאירופה. מהמלחמה"), לא ידע ממש למצוא את הרחוב הנידח בשכונה הנידחת: "איפה לעזאזל נמצא רחוב קורצ'ק הזה. הוא לוחש... ומה פתאום קורצ'ק".⁷ שמות הרחובות 'הונחתו מלמעלה'; ברור שלא התייעצו בעולים החדשים שאכלסו את הרחובות שוקקי הילדים. שם ב'בית הגידול' של הרב סבתו אפשר לדבר על צומת רחובות; הבה נקרא לו 'צומת קורצ'ק'. סבתו מתאר: "רחוב ניסן מחבר את רחוב אורגוואי לרחוב יאנוש קורצ'ק"; ל'ניסן' ול'אורגוואי' אפשר למצוא פשר כלשהו, כפי שמלמדנו סבתו; פשר הקשור לגאולת העבר בניסן (למרות שהשם נקבע בכלל לזכרו של עסקן ציוני), וגאולה אחרונה הקשורה באורגוואי שהובילה את ההצבעה באו"ם להקמת מדינת ישראל. אבל "את השם קורצ'ק לא ידעה אמא להסביר לי", ואחרי ששמע את ההסבר, הגיב חיים סבתו: "ילד הייתי ופחדתי לשאול מה היה בסופו של אדון קורצ'ק".⁸

7. סבתו, 2008, עמ' 57.

8. שם, עמ' 29-30.

'צומת קורצ'ק' הוא המצאה שלי, כמובן; אני הולך בשכונה ומחפש שרידים מתקופת סבתו; על תחנת אוטובוס אחת עוד כתוב 'אזבסטונים'; בניין חנויות (ארבע במספר) דל, עתיק יומין (בן 50 שנה), ניצב עדיין על עמדו, הלוואי שמישהו ישמר אותו; וכמובן ה'בלוקים' המפורסמים, בתי השיכון הארוכים-ארוכים. לכבוד נציגי אורוגוואי, ממשיכי דרכם של המצביע באו"ם למען הקמת המדינה, יש ברחוב הנושא את שמה של המדינה הדרום-אמריקאית, כמה שלטי הנצחה. השכונה שינתה פניה, אבל משהו מניחוח העבר עדיין נשאר.

בעצם, גם הצמדת שמות לרחובות היא תחפושת. מדוע שלרחוב מסוים, שבתיו דומים לחלוטין לשכנו, יקראו 'קורצ'ק', ולשכנו הדומה לו באותם ה'בלוקים' ממש, יקראו 'אורוגוואי'? אבל בשיטה היפה-יפה של הרב לויכטר אפשר לקרוא לרחוב הכי סטנדרטי בקריית היובל 'קורצ'ק' ולחשוב ש'קורצ'ק' עומד מול העיניים. בדרך כלל שמות רחובות אינם יעילים במיוחד מבחינת הזיכרון המיידי (ויש לזה עיגון בתאוריה, שלא כאן העת לדבר עליה), אבל ברחוב קורצ'ק, בצומת קורצ'ק, חושבים על קורצ'ק. הא ראייה: חיים סבתו וחבריו שאלו מי היה קורצ'ק.

אינני יודע אם קורצ'ק היה סופר דגול, אך הסיפור היה כלי בידו להביע את משנתו החינוכית במלוא עצמתה. וכך כשאני סובב לאטי ברחוב קורצ'ק, עולים ביתר שאת ההרהורים על תחפושות ועל חינוך, המתחזקים ברחוב הסמוך בקריאת ספרו של חיים סבתו. הרחוב המתחפש לקורצ'ק מעלה בזיכרון את קורצ'ק האמתי.

רשימת קיצורים וביבליוגרפיה

אליאך, תשנ"א	ד' אליאך, אבי הישיבות - מרן רבינו חיים מוולוז'ין, ירושלים תשנ"א.
בלקין, תשס"ג	א' בלקין, הפורים שפיל - עיונים בתיאטרון היהודי העממי, ירושלים תשס"ג.
סבתו, 2008	ח' סבתו, בואי הרוח, תל אביב 2008.
קורצ'ק, תשל"ג	י' קורצ'ק, בני האדם הם טובים (תרגום: אריה בוכנר), תל אביב תשל"ג.
רמון, 2007	ה' רמון, 'הזמן והמקום של מיכאל בכטין', בתוך: מיכאל בכטין, צורת הזמן והכרונוטופ ברומן, מסה על פואטיקה היסטורית, תל אביב 2007.
שטמפפר, תשס"ה	ש' שטמפפר, הישיבה הליטאית בהתהוותה, ירושלים תשס"ה.

